

Інформаційна довідка
щодо проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального
кодексу України щодо посилення відповідальності за катування та інші
жорстокі, нелюдські чи такі, що принижують гідність види поводження та
покарання»
*(реєстр. № 12319 від 16.12.2024)**

***Анотація.** В Інформаційній довідці розглянуто питання посилення кримінальної відповідальності за катування та інші жорстокі, нелюдські чи такі, що принижують гідність, види поводження та покарання, пропозицію розмежувати катування, яке вчиняється загальним суб'єктом, та катування, яке вчиняється службовою особою, у контексті проекту Закону України (реєстр. № 12319 від 16.12.2024 р.) (далі – законопроект).*

***Ключові слова:** кримінальна відповідальність, механізм протидії, катування, жорстоке поводження, гідність, приниження, покарання, місця примусового тримання.*

Вступна частина. Метою законопроекту є приведення положень Кримінального кодексу України (далі – КК України) у відповідність до Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських чи таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання, підвищення ефективності кримінально-правового механізму протидії катуванням, вчиненим службовими представниками влади щодо осіб, які перебувають у місцях примусового тримання. Для цього законопроектом пропонується внести зміни до статей 69, 75, 127, 146-1, 365, 373 КК України та включити до нього нові статті 365-4, 365-5, 365-6.

З огляду на викладені в законопроекті пропозиції, вважаємо за доцільне зазначити такі ризики його положень.

Основна частина. Практики катувань і принижень, зокрема в місцях несвободи, значно підвищують соціальну напругу, яка вже перебуває на критичному рівні в Україні. Ці факти також негативно впливають на підтримку політичної влади серед громадян та зменшують рівень довіри до державних інститутів, створюють негативний імідж держави на міжнародній арені.

Законопроектом пропонується внести зміни до статті 127 КК України щодо уточнення об'єктивної сторони злочинного діяння у вигляді застосування насильства та погрози. Водночас законодавець пропонує доповнити чинний КК України новою статтею 365-4 (Катування, вчинене службовою особою). Диспозиція запропонованої редакції нової статті 365-4 КК України в частинах 1 і 2 певним чином дублюється в аналогічних частинах статті 127 КК України. Також неузгодженими вбачаються запропоновані санкції, оскільки встановлене покарання у частині першій статті 127 КК України передбачає позбавлення волі на строк від трьох до шести років, а у статті 365-4 КК України (Катування, вчинене службовою особою) санкція покарання за аналогічний злочин, вчинений службовою особою, передбачає значне збільшення строків, зокрема позбавлення волі від семи до десяти років основного покарання. Вчинення злочину службовою особою є обставиною, яка обтяжує відповідальність. Але з іншого боку, такий ініціативний підхід щодо посилення кримінально-правового механізму протидії катуванню, вчиненому службовою особою, є жодним чином

необґрунтованим та передчасним, не узгоджується із пріоритетними засадами державної кримінально-правової політики, принципом гуманізації кримінальної відповідальності, у зв'язку з чим запропоноване збільшення санкції покарання удвічі потребує перегляду в бік зменшення. Окрім того, враховуючи наявне дублювання змісту диспозицій чинної статті 127 КК України та запропонованої 365-4 КК України, остання потребує суттєвого доопрацювання щодо узгодження встановленого розміру санкцій у рамках кримінального закону.

Представлена в законопроекті нова стаття 365-6 КК України (Невиконання або неналежне виконання службових обов'язків, внаслідок якого мало місце катування або поводження, що принижує гідність) змістовно пов'язана та охоплюється диспозицією статті 367 КК України (Службова недбалість). Кримінальна відповідальність за службову недбалість настає лише у випадку, якщо дії, невиконання чи неналежне виконання яких особою спричинило передбачені в цій статті наслідки, входили у коло її службових обов'язків чи повноважень. Відповідно до нормативного визначення об'єктивна сторона недбалості передбачає несумлінне ставлення службової особи до службових обов'язків, які на неї покладені, що виражається: в їх невиконанні або у неналежному виконанні; у спричиненні істотної шкоди (частина 1 статті 367 КК України) або в тяжких наслідках (частина 2 статті 367 КК України); і таке ставлення перебуває в причинному зв'язку із зазначеними наслідками. При цьому невиконання або неналежне виконання службовою особою своїх службових обов'язків може виявлятися не лише в одноразовій бездіяльності або дії, а й у тривалій бездіяльності або ряді дій, виконаних неналежним чином. При службовій недбалості за наявності об'єктивної можливості діяти так, як того вимагають інтереси служби, службова особа безвідповідально, неякісно ставиться до виконання своїх обов'язків, у зв'язку з чим виконує їх неналежним чином (поверхово, неуважно, несумлінно) або взагалі не виконує. Для кваліфікації діяння за статтею 367 КК України слід встановити, що воно вчинене службовою особою під час виконання владних, організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій. Діяння, яке полягало в невиконанні чи неналежному виконанні професійних функцій, навіть якщо воно призвело до істотної шкоди, не може розцінюватися як службова недбалість.

Під дію цієї статті також підпадають злочинні діяння керівників місць примусового тримання або інших службових осіб, які є відповідальними за додержання прав осіб, які перебувають у місцях примусового тримання. З юридичного погляду, суб'єктивна сторона недбалості найчастіше полягає в необережній формі вини як щодо діяння, так і щодо його наслідків. Можлива і змішана форма вини – умисел до діяння і необережна вина до наслідків цього діяння. Не виключається недбалість і в тих випадках, коли умисне порушення службових обов'язків призводить до наслідків, яких винний хоча й не бажав, але свідомо припускав їх настання. Такий злочин, як службова недбалість, становить досить значну суспільну небезпеку, оскільки посягає на групу суспільних відносин, що склалися в процесі діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань, окремих організацій, установ, підприємств незалежно від форми власності. Посягаючи на ці суспільні відносини, службові особи, які вчиняють такі дії, так чи інакше порушують основне, що покликаний захищати закон – права і свободи людини і

громадянина. Таким чином, невиконання або неналежне виконання службових обов'язків, внаслідок якого мало місце катування або поведження, що принижує гідність, повністю охоплюється диспозицією статті 367 КК України й не потребує додаткової кваліфікації. За таких умов є імовірність правового «зарегулювання» кримінального закону в указаному контексті.

Також вбачається зайвим запропоноване розмежування щодо катування, яке вчиняється загальним суб'єктом, та катування, яке вчиняється службовою особою, оскільки таке розмежування жодним чином не впливає на оцінку ступеня суспільної небезпеки вчиненого злочину та його кваліфікацію.

Пункт 2 Розділу II законопроекту потребує конкретизації в частині доручення Кабінету Міністрів України щодо переліку нормативно-правових актів, що потребуватимуть змін (відповідно до вимог частини восьмої статті 90 Регламенту Верховної Ради України).

Висновок. Представлений законопроект потребує доопрацювання з урахуванням вказаних пропозицій. Кримінально-правовий механізм протидії катуванню та поведженню, що принижує гідність, у місцях примусового тримання вже є унормованим, оскільки злочинні дії, вчинені службовими представниками влади щодо осіб, які перебувають у місцях примусового тримання, охоплюються диспозиціями статей 127 та 367 КК України. Водночас вбачається слушною пропозиція щодо необхідності доповнення КК України статтею 365-5 «Поводження, що принижує гідність, вчинене службовою особою» на виконання статті 16 Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських чи таких, що принижують гідність, видів поведження та покарання.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*